

RAPPORT

«Velkommen inn – du bestemmer»: Folkehelseprosjekt 2018/2019

Tyrielden Eidskog bibliotek, Sør-Odal bibliotek, Nord-Odal bibliotek og Kongsvinger bibliotek. I samarbeid med Regionrådet for Kongsvingerregionen

Folkehelseprosjektet «Velkommen inn – du bestemmer» er et interkommunalt samarbeidsprosjekt mellom bibliotekene i Sør-Odal, Nord-Odal, Eidskog og Kongsvinger og Regionrådet for Kongsvingerregionen. Prosjektets formål er å bidra til å løse regionale folkehelseutfordringer blant barn og unge, samt utvikle bibliotekene som folkehelsearenaer. «Velkommen inn – du bestemmer» handler om inkludering, medvirkning, trivsel og mestring. Gjennom brukermedvirkning skal de unge aktivt involveres i utvikling av tilbud og tjenester i biblioteket. De fire bibliotekene skal prøve ut ett tiltak hver som de unge ønsker seg.

Prosjektgruppen har bestått av én representant fra hvert bibliotek og rådgiver innen frivillighet, folkehelse og fysisk aktivitet i Regionrådet. Gruppen har samarbeidet tett, hatt regelmessige møter og god kommunikasjon i henhold til prosjektets fremdriftsplan. Prosjektperioden var fra mai 2018 til mars 2019. Prosjektet søkte om kr 300 000 i utviklingsmidler fra Nasjonalbiblioteket og fikk innvilget kr 160 000. Det gjorde at vi reduserte på omfanget av tiltakene som er prøvd ut i prosjektet. Gjennomføring av tiltak er noe vi kan jobbe videre med innenfor egne rammer.

Prosjektet kan deles i fire deler:

- Kompetanseheving
- Nettverksbygging
- Brukermedvirkning
- Utprøving av tiltak

Kompetanseheving

Hele prosjektgruppen var på studietur og alle deltok på workshops og møter angående Cultural mediation. En prosjektmedarbeider deltok på kurs i Shared Reading, én deltok på kurset «Bli en bedre brobygger», og to personer deltok på Læringsmiljøkonferansen. I møter i prosjektgruppen har vi i etterkant delt innhold og læring fra kursene og konferansen. I tillegg til konkrete tips har opplæring gjort noe med vår tankegang og våre holdninger til begrepet folkehelse. Samlet sett har all kompetanseheving i prosjektet bidratt til at vi føler oss tryggere på å gjennomføre ulike prosesser, vi har blitt tryggere på vår rolle, samt etablert et nettverk som bidrar til at vi kan ta en plass i lokalt folkehelsearbeid.

• *Studieturen*

Prosjektgruppen besøkte Modum Frisklivssentral for å lære og bli inspirert av deres folkehelsearbeid. Modum kommune har jobbet systematisk og tverrsektorielt med

folkehelse i mange år. Vi fikk høre om folkehelsestrategier, nettverksarbeid, konkrete tiltak og erfaringer med disse. Studieturen ga oss mye nyttig informasjon som vi tok med oss videre i prosjektarbeidet, blant annet betydningen av forankring og kommunikasjon internt og med relevante parter, lag og foreninger, samt virkningen av universelle tiltak.

- ***Opplæring i Cultural mediation og verktøy for brukermedvirkning***

Kompetanseheving om samspillet mellom sosialt arbeid og kulturarbeid, cultural mediation, har vært sentralt i prosjektet. Prosjektgruppen har hatt en dags workshop ledet av Imani AS. Imani AS jobber med kultur som verktøy for sosial inkludering. I skjæringspunktet mellom kultur og sosialt arbeid kan det være spenninger knyttet til strategier, aktiviteter og prosjekter. Kulturinstitusjoner har ofte et kollektivt fokus, mens sosialarbeidere har et mer individuelt fokus. Det kan også være spenning mellom strategisk planlegging og medvirkning. To ulike tenkemåter ligger til grunn innen Helse og Kultur, og tverrfaglig samarbeid kan være utfordrende. Det kreves fleksibilitet og endringsvilje hos begge parter. Cultural mediation handler om at partene tilpasser seg hverandre for å nå felles mål om å gjøre innbyggerne til aktive samfunnsborgere og deltakere i kulturlivet. Det kreves en bevisstgjøring rundt dette. Som kulturarbeidere er det viktig å sette seg inn i hva sosialarbeiderne jobber med. Hva er det sosiale prosjektet og kan en kulturell tilnærming passe inn? Hva er sosialarbeidernes fokus og strategier, er det en langsiktig satsning eller akutte behov? Videre er det viktig å bruke samme språk slik at vi forstår hverandre og legger samme mening i de ulike begrepene. For å gjennomføre cultural mediation er det behov for endringskompetanse og evne til å takle fordommer og holdninger til hva som er tradisjonelt kulturarbeid og hva som er sosialt arbeid. Gjennom denne opplæringen har vi fått en bedre forståelse for hvorfor kultur er relevant i sosialt arbeid, og hvordan vi bedre kan fremme samhandling på tvers av sektorer for å løse folkehelseutfordringer.

Imani AS har også bidratt med kunnskap om verktøy for brukermedvirkning. Vi har blitt kjent med en rekke metoder, som world cafe, photolanguage, bingo, fb-tommel, kinesisk portrett, kahoot, m.fl. Vi har brukt flere av dem i prosessene med de unge deltakerne i prosjektet.

- ***Kurs- og konferansedeltakelse***

To prosjektdeltakere deltok på Læringsmiljøkonferansen som er arrangert av Læringsmiljøsenderet. Overordnede tema for konferansen var Medborgerskap og livsmestring (i barnehage og skole). Vi opplevde konferansen som svært relevant for vårt prosjekt. Den tok for seg blant annet medborgerskap i praksis i Oppvekstsektoren og hvilke utfordringer skole og barnehage møter i arbeidet med medborgerskap. Videre lærte vi om hva Oppvekst gjør for å legge til rette for livsmestring hos elever, og spesielt overfor de som er i sårbare livssituasjoner. Dette var lærdom vi kunne ta med oss inn i samarbeidet med skolene i vårt prosjekt. Vi ble klar over hvor mye dette krever av skolene; tid, kompetanse, operasjonalisering, endringsvilje, god ledelse osv. Vi lærte at bibliotekene må synliggjøre at vi drar i samme retning, og at vi kan være et supplement når skolen skal omsette medborgerskap i praksis. Vi må formidle at bibliotekene kan bidra til livsmestring ved å være arena for å bygge sosial kompetanse og styrke relasjonelle ferdigheter hos barn og unge.

En deltok på kurset «Bli en bedre brobygger: tverrsektorielt samarbeid for helsevennlig samfunnsutvikling», arrangert av Sunne kommuner, KS og Helsedirektoratet. Kursinnholdet var midt-i-blinken for vårt prosjektet. Kurset besto av fem moduler; Hva er sosiale helseforskjeller og hvordan redusere dem, Å være en agendasetter, Å være en endringsagent, Å kartlegge og analysere interessenter, Samskaping. Vi lærte hvordan man skal komme på de viktige arenaene i folkehelsearbeidet. Kurset bekreftet at det er nødvendig å satse på mange fronter og på tvers av og i kommuner. Det bør være livsløpsfokus framfor sektorfokus. Det nytter ikke å jobbe med én eller noen få årsaksfaktorer, fordi folkehelse er et komplekst felt. Tiltak må rettes mot alle for å forebygge, ikke bare mot de mest utsatte. Videre tok kurset for seg hvordan vi kan fange oppmerksomheten til de vi vil ha kontakt med. Man må sette seg inn i kunnskapsgrunnlag og analysere tallene, kjenne planer og strategier, presentere bidrag til løsninger, gi strategiske alternativer og presentere tiltak. Vi må vise hvordan vi kan bidra til at andre når sitt mål, åpne mulighetsvindu, og unngå «profesjonskonkurranse».

En prosjektdeltaker tok kurs i Shared Reading, også kalt Biblioterapi. Med denne metodikken så vi mulighet for å bruke litteratur/samlingen i folkehelsearbeidet. Shared Reading er ikke prøvd ut i prosjektperioden, men er et tiltak som særlig ett av bibliotekene vil ha fokus på framover. Det er etablert kontakt med en skole angående dette.

Nettverksbygging

Organiseringen av prosjektet har vært nettverksbygging i seg selv. Fire bibliotek på tvers av kommunegrenser har gått opp en vei sammen, lært sammen, støttet hverandre, diskutert og delt tanker underveis. Sammen har vi klart å sette bibliotekene på folkehelsekartet lokalt. Regionrådets deltakelse i prosjektet har også vært verdifullt. Det var Regionrådet som tok initiativ til prosjektet, og prosjektdeltakeren derfra har deltatt aktivt i hele prosessen. Regionrådet er nå blitt kjent med hvordan bibliotekene jobber med folkehelseproblematikk og kan formidle det i sine kanaler i framtiden. Det kan være en god drahjelp for bibliotekene at Regionrådet ser bibliotekenes rolle i framtidige folkehelsesatsninger.

I all kompetanseheving i prosjektet har det vært gjennomgående at folkehelseutfordringer kun kan løses gjennom samhandling på tvers av fag og sektorer. Netverksbygging og synliggjøring av biblioteket som folkehelseaktør har derfor hatt stort fokus. De fire kommunene er organisert noe ulikt, derfor er det forskjellig hvilke aktører bibliotekene har opprettet kontakt med og samarbeidet med i prosjektet. Vi har tatt utgangspunkt i lokale behov. Vi har hatt møter med instansene nevnt nedenfor og informert om prosjektet og bibliotekets rolle i folkehelsearbeidet, og invitert til dialog og samarbeid.

Nord-Odal har hatt dialog med helsesøstre, miljøterapeuter, rådgiver barnehage/ skole i stab Oppvekst og kultur, rektor og lærere ved Nord-Odal ungdomsskole, kontaktperson for elevrådet, rådgiver innen psykisk helse, samt kommunikasjonsavdelingen i kommunen.

Eidskog har hatt dialog med barneskolene, sosiallærer og miljøarbeider ved Eidskog ungdomsskole, helsestasjonen, folkehelse- og frivillig koordinator, og flyktningekoordinator i kommunen.

Kongsvinger har hatt dialog med LOS-ene (jobber mot skolevegring), Lærere ved Kongsvinger ungdomsskole og helsesøster der, SLT-koordinator (rus- og kriminalitetsforebygging), psykologer i Frisklivssentralen, BTI-koordinator (Bedre tverrfaglig innsats), BUA, leder for Scene U (kulturskole og ungdomsklubb), ROS ved DPS Sykehuset-Innlandet (rus og spillavhengighet blant unge).

Sør-Odal har hatt dialog med Ungdomsrådet, lærere ved Sander skole, sosiallærer ved Sør-Odal ungdomsskole, og et utvalg av lærere ved ungdomsskolen.

Vi opplevde positiv innstilling og sterk vilje til samarbeid hos samtlige. Vi erfarte ved enkelte anledninger at det var behov for å «oversette» vårt prosjekt. Det var ikke alle som umiddelbart så hvordan bibliotekene kan bidra inn i helsearbeid. Avklaring av roller og forventninger var da nødvendig. Underveis så vi at det ikke var like relevant å samarbeide med alle parter i nettopp dette prosjektet, men allikevel har ikke dialogen vært forgjeves. Vi har opprettet kontakt og gjort terskelen lavere for å snakke sammen i andre tiltak/prosjekt.

Brukermedvirkning

Vi brukte tid på å finne ut hvordan vi skulle få kontakt med målgruppa for prosjektet. På bakgrunn av informasjon vi har fått gjennom kompetanseheving og nettverksarbeid besluttet vi å oppsøke skoler for å invitere til brukermedvirkning. Gjennom å samarbeide med skolene favnet vi alle. Dette er også i tråd med hvordan bibliotekene jobber ellers. Vi har universelle tiltak framfor individuelle tiltak, og for å jobbe med inkludering trenger vi også de som ikke faller utenfor og de som ikke er ensomme. Universelle tiltak er bra for alle og nødvendig for noen. Vi unngår stigmatisering og fremmer inkludering.

Gjennom de kreative medvirkningsprosessene fikk de unge dele ønsker og ideer til aktiviteter i bibliotekene. Det var også viktig å prøve og fjerne fordommer og forutinntatthet til bibliotek. Prosessene ble lagt opp på samme måte i de fire bibliotekene, selv om det var noen variasjoner i metodene som ble brukt. Først skulle elevene igjennom en ice-breaker for å få dem til å bli trygge i settingen. Deretter fortalte vi hva vi ønsket med opplegget og presenterte bibliotekenes tilbud per i dag. Så gjennomførte vi medvirkningsprosessene, og til slutt en evaluering. Det var satt av 3 timer og elevene fikk servert lunsj og frukt.

Nord-Odal var første bibliotek ut. De samarbeidet med Nord-Odal ungdomsskole 8.- 10. trinn, til sammen ca 60 deltakere. Siden dette var første gjennomføring fikk vi bistand av konsulenten fra Imani AS. Prosjektdeltakere fra de andre bibliotekene deltok som assistenter ved elevenes gruppebord og lærte hvordan prosessen kunne gjøres i egne bibliotek. Som ice-breaker fikk elevene delt ut et bilde av en hånd der de skulle skrive noe om seg selv på hver finger og dele det med sine medelever for å se hvor mye som var likt og ulikt. Vi brukte Kahoot for å presentere bibliotekets tilbud. For å få innspill og nye ideer fra de unge brukte Nord-Odal Fb-tommel. Elevene fikk utdelt ark med en stor fb-tommel. Vi presenterte

påstander om bibliotek som elevene skulle diskutere i gruppene og så bekrefte eller avkrefte påstandene med fb-tommelen. Det ble også brukt Photolanguage. Elevene fikk 50 fotografier av ulike motiv, alt fra en regnbue til en nøkkel. De skulle velge ett bilde hver og konseptualisere sitt drømmebibliotek. Som evaluering svarte elevene på post-it lapper, grønne lapper på det som var bra, røde lapper på det som ikke var bra og orange lapper på det som de savnet i opplegget. I hovedtrekk viste resultatene fra medvirkningen i Nord-Odal at de unge var opptatt av å kunne møte venner i biblioteket, møtes for å gjøre lekser, spilling, både brettspill, biljard, dataspill, samt å ha mulighet til å kjøpe seg mat/kafé. Innspillene ga inntrykk av at de unge så for seg biblioteket som et sted hvor det i hovedsak finnes bøker og ikke har tilbud som interesserer dem.

Tyrielden Eidskog bibliotek samarbeidet med 5.-7. trinn ved Eidskog Montessoriskole, 28 elever. Som icebreaker hadde vi oppgaver i biblioteket (finn en bok om vennskap, ta bilde av en bibliotekansatt osv), deretter en bingo der elevene fylte ut rubrikker på et ark ved å spørre medelevene for eksempel hvem spiller et instrument, hvem liker sjokolade osv. Videre hadde Eidskog en workshop der elevene fikk bilder av ulike soner i biblioteket og de skulle brainstorme rundt hva de kunne bruke de ulike sonene til. Vi hadde også Photolanguage, som beskrevet over, og til slutt evaluering. I hovedsak viste resultatene at elevene ønsket seg flere farger i biblioteket, en sosial møteplass, flere og større arrangement, og mulighet for å kjøpe mat. Resultatene ble vist på storskjerm med Menitmeter.

Kongsvinger bibliotek samarbeidet med en klasse på 8. trinnet ved Kongsvinger ungdomsskole (KUSK), 25 elever. I likhet med Eidskog hadde vi bibliotekoppgaver som icebreaker. Vi hadde en Kahoot for å presentere bibliotekets tilbud, og fb-tommel for å få inntrykk av hva elevene synes er bra og dårlig med biblioteket. De måtte beskrive sitt drømmebibliotek med photolanguage, og til slutt evaluere. Resultatene i Kongsvinger viser i hovedtrekk at de unge er opptatt av gaming/youtubing/blogging, et sted å gjøre lekser, mat, -både servering og matlagingskurs, temakvelder med forskjellig innhold. Flere nevnte behov for en adskilt ungdomskrok.

Sør-Odal bibliotek samarbeidet med en klasse på 7. trinn ved Sander skole, ca 25 elever. Her ble Hånda brukt som ice-breaker, som i Nord-Odal. Kahoot ble brukt for å vise hva biblioteket kan brukes til. For å få fram elevenes ønsker for et drømmebibliotek brukte vi photolanguage. Det som i hovedsak gikk igjen i tilbakemeldingene er behov for et sted å henge med venner og spille, både brettspill og elektroniske, et sted å gjøre lekser og bare prate. De har også ønske om en kafé. Elevene uttrykte at de gjerne kunne bidra med å arrangere for eksempel LAN, og innrede en ungdomskrok.

Utprøving av tiltak

Nord-Odal bibliotek: Biblioteket valgte studietur til Biblo Tøyen som tiltak. 20 elever fra Elevrådet deltok. Nord-Odal kommune bygger nytt bibliotek som skal stå ferdig våren 2020. Det er utfordrende å bruke dagens små og utdaterte lokaler til pilotering av tiltak.

Studieturen er derfor et tiltak for fremtiden. Rett før studieturen vant Biblo Tøyen Oslo kommunes Folkehelsepris 2019 for deres inkluderende og sosiale profil. Dette sammenfaller med formålet for vårt prosjekt. Ungdommene som var med på turen fikk i oppgave å ta et bilde som best mulig beskriver hva de kan tenke seg i nytt bibliotek i Nord-Odal, samt forklare hvorfor og hvordan man kan få det til. De unge jobbet ivrig og iherdig, fotograferte, noterte og samlet mengder av inntrykk til videre jobbing. Biblioteket vil ta hensyn til innspillene når nye tilbud og tjenester skal utformes i nytt bibliotek. Studieturen var kompetanseheving for elevene. Den inspirerte, engasjerte og åpnet deres tanker og holdninger rundt hva biblioteket kan være. Prosjektet har lagt et godt fundament for framtidens bibliotek i Nord-Odal kommune.

Tyrielden Eidskog bibliotek: Biblioteket tok tak i innspillene som dreide som om å ha flere og større arrangement, og å gjøre biblioteket til et bedre treffsted for barn og unge. Tiltaket ble et arrangement inkludert en forsker-workshop som vi håpet ville slå an bredt. Hedda Johannesen, kjemiker og forsker ved UiO, holdt et lærerikt og lekent kjemishow. Showet la opp til stor grad av deltakelse fra publikum som fikk eksperimentere og prøve seg som forskere denne dagen. Barna lagde vindmøller som produserte strøm til elbilene de skulle lage etterpå. De programmerte roboter og bygde drømmeslott. En representant fra kommunen Newton-rom var også tilstede. Showet hadde over 120 besøkende, unge som gamle, gutter og jenter.

Kongsvinger bibliotek: Biblioteket valgte et tiltak knyttet til elevenes interesse for temakvelder og for gaming og youtubing. Den populære gameren Joachim Haraldsen, bedre kjent som Noobwork, holdt et foredrag der han snakket om sin bakgrunn som «outsider» og sitt Ingame-prosjekt som er utviklet i samarbeid med Mental Helse Ungdom. Ingame er en youtube-serie der gutter 12-17 år kan melde seg på anonymt (ikke anonymt for Noobwork) og snakke om ulike temaer mens de spiller Fortnite. Tema kan være selvbilde, venner, skilte foreldre o.l, og Noobwork får i gang praten. Elevene våre ble engasjert i markedsføringen av arrangementet ved at vi utfordret dem til å dele bredt gjennom sine kanaler. Over 150 publikummere var til stede. Vi inviterte helsearbeiderne vi hadde opprettet kontakt med, men ingen av disse kom. Vi ønsker ta elevene med i planleggingen av flere temakvelder i biblioteket.

Sør-Odal bibliotek: Biblioteket tok tak i forslagene som handlet om spill og innredning av ungdomskrok. 7. klassingene ble invitert til spilledag. Det kom 15 stk og det er vi fornøyde med. Det ble kjøpt inn en del brettspill på bakgrunn av tips fra elevene og ungdomsarbeidere i kommunen. I tillegg ble det brukt x-box og dataspill. Det ble kjøpt inn varer til å ha en kiosk i biblioteket denne dagen. Vi hadde lagt opp til at de som hjalp til fikk mat. Siden det «kun» var 15 stk. som kom, så sto vi for alt selv, og ungdommen var gjester. Fire av elevene ønsket å bidra til å gjøre ungdomskroken mer attraktiv. De tilbrakte tid på biblioteket for å vurdere hva de ville forbedre. De så behov for freshere farger og bedre sitteplasser. De fikk velge noen møbler og var med å kjøpe puter og pledd. Det ble kjøpt inn to stoler med fotskamler. I Sør-Odal ble det også sendt ut en invitasjon til Shared Reading til lærere, elever og foreldre via skolenes læringsplattform. Dessverre har det per i dag ikke gitt noe resultat. Men det vil blir gjort et nytt forsøk på et senere tidspunkt.

Videreføring og konklusjon

Velkommen inn – du bestemmer er et prosjekt for framtida. Det har gjort oss i bedre stand til å utvikle tilbud og tjenester til barn og unge som faller utenfor og opplever ensomhet. Vi sitter igjen med mye lærdom og mange konkrete forslag til tiltak som vi skal ta med oss i tiden som kommer.

Prosjektet har vært lærerikt både når det gjelder brukermedvirkning, folkehelse, samspill mellom kultur og sosialt arbeid, og samarbeid på tvers av kommuner og sektorer. Regionrådets deltakelse har vært nyttig for begge parter og har lagt grobunn for større fokus på bibliotekenes rolle i regionalt folkehelsearbeid. Resultatene fra prosjektet vil bli presentert på en regional folkehelsekonferanse i regi av Regionrådet i Kongsvinger i mai. Representantene fra bibliotekene og Regionrådet viderefører dialogen seg imellom og satser på ytterligere kompetanseheving og utvikling av flere tiltak med fokus på folkehelseproblematikk hos barn og unge i vår region. Vi har mottatt folkehelsemidler fra Hedmark Fylkeskommune til dette arbeidet. Det tverrkommunale samarbeidet har gitt prosjektet tyngde, det vil vi fortsette å løfte frem. Kontakten som er opprettet med de ulike helseinstansene anser vi som svært verdifull og noe som vi vil bygge videre på framover. Vi har vært oppsøkende og gjort oss godt synlige i dette arbeidet.

Brukermedvirkningen fra de unge var meget vellykket. Vi ser hvor viktig det er at ungdommen selv får et ord med i spillet når vi skal utarbeide tilbud. Tilbudene blir da mer treffsikre og de unge får et eierskap til det. Det å bli lyttet til og tatt med i beslutningene kan ha bidratt til mestringsfølelse her. Ved å involvere skolene har vi nådd fram til målgruppa for prosjektet. Videre opplever vi at vi har fått betraktelig høyere kunnskap om og forståelse av brukermedvirkning, og vi har nå kompetanse til å gjennomføre lignende prosesser i tjenesteutvikling framover.

Medvirkningsprosessene ga oss mange konkrete innspill på hva de unge ønsker seg i biblioteket som vi vil jobbe med videre. For eksempel vil Kongsvinger bibliotek arrangere flere temakvelder i samarbeid med KUSK, Sør-Odal viderefører spillkveldene med kiosk samt prøver ut Shared Reading, Nord-Odal utvikler ungdomstilbud i nytt bibliotek på bakgrunn av innspill i prosjektet, og Eidskog vil ha flere arrangement tilrettelagt for ungdom på bakgrunn av innspillene, blant annet en mysteriekveld og en filmkveld.

Vi mener prosjektet har tilført noe nytt og givende for både bibliotekene, samarbeidspartene, og ikke minst for barn og unge som trenger å aktiviseres og være en del av et fellesskap. Vi opplever å ha nådd målene for prosjektet.

Stine Raaden Kongsvinger bibliotek, Anita Bunes Nord-Odal bibliotek,

Anne-Karin Edvarsen Sør-Odal bibliotek, Monica Wang Tyrielden Eidskog bibliotek,

Ingunn Fossmellem Regionrådet for Kongsvingerregionen